

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

10-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 10 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Jahongirov Burxon</i> O'ZBEKISTON VA BUYUK BRITANIYA MUNOSABATLARI	13-18
<i>Kenjayev Sardor Nurmurod o'g'li</i> AMIR TEMUR DAVRIDA MINTAQADA KATOLIK CHERKOVI FAOLIYATI	19-23
<i>Atamuratova Dilafruz Rashidovna</i> XORAZM TARIXINI O'RGANISHDA "TARJIMON" GAZETASINING AHAMIYATI	24-28
<i>Karimbayeva Salomatxon, Isxakov Bexzod Barkamalovich</i> FARG'ONA VODIYSI O'ZBEKLARI MODDIY MADANIYATIGA DOIR QARASHLAR TAHLILI	29-34
<i>Лукашова Наталья Михайловна</i> ИСТОРИЯ ТАШКЕНТА 30-Х ГОДОВ XVIII - ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XIX ВЕКА, ПРЕДСТАВЛЕННАЯ В РУССКИХ ИСТОЧНИКАХ	35-40
<i>Asadova Ra'no Baymanovna</i> 1991–2025-YILLARDA O'ZBEKISTON-HINDISTON DIPLOMATIK VA TA'LIMIY HAMKORLIGINING RIVOJLANISHI: TARIXIY ASOSLAR VA ZAMONAVIY ISTIQBOLLAR	41-44
<i>Turdimuratov Yangiboy Allamuratovich</i> ETNOIQTISODIYOT XO'JALIK FAOLIYATI SEGMENTI SIFATIDA, UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI, FUNKSIYALARI VA SHAKLLARI	45-52
<i>Tursunov Farrux G'ulomovich</i> QASHQADARYO VOHASI TOJIKLARINING HUNARMANDCHILIK TAOMILLARIDAGI O'ZGARISHLAR	53-58
<i>Mullajanova Xosiyat Yazdankulovna</i> XIX ASR OXIRIDA RUS GEOGRAFIK JAMIYATNING ILMIY TADQIQOTLARI VA ULARNING XUSUSIYATLARI	59-63
<i>Муминов Азизбек</i> ИСТОРИЯ ЖИЗНИ И НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РАФАЭЛЯ ПАМПЕЛЛИ, ПРИЕХАВШЕГО В ТУРКЕСТАН В НАЧАЛЕ XX ВЕКА	64-69
<i>Suyarov Maxmudjon Sobirjon o'g'li</i> YUNON-BAQTRIYA TANGALARIDA AYOLLAR OBRAZI – DINIY-SIYOSIY RAMZ SIFATIDA	70-74
<i>Tuyev Fazliddin Erkinovich</i> BUXORO, NAVOIY VA SAMARQAND VILOYATLARIDAGI MUZEYLARINING XORIJIY ALOQALARI	75-80
<i>Mamatqulov Bekzod Sherozovich, Shonazarov Elnur Abbos o'gli</i> QASHQADARYO VILOYATIDA AYOLLAR BANDLIGI VA YENGIL SANOAT TARMOQLARINING IJTIMOIIY-IQTISODIY ROLI: TARIXIY TAHLIL VA NATIJALAR	81-85

<i>Jumayeva Shohida Choriyevna</i> SURXONDARYO VILOYATIDA CHORVACHILIK SOHASIDA MUTAXASSISLAR TAYYORLASH JARAYONIDAGI TARKIBIY O'ZGARISHLAR	86-90
<i>Azatov Allayar</i> RIVOJLANGAN O'RTA ASRLAR YOZMA MANBALARIDA QUYI AMUDARYO HAVZASI VA "XORAZM DENGIZI" TO'G'RISIDAGI MA'LUMOTLAR	91-99
<i>Ro'ziyeva Mashxura Abdimuminovna</i> LO'LILARDA O'ZLIKNI ANGLASHNING ZAMONAVIY JIHATLARI	100-105
<i>Orunbayev Asli</i> IKKINCHI MASHRUTIYAT JARAYONIDA JÖN TURKLAR HARAKATI VA RESPUBLIKA G'OYALARINING SHAKLLANISHI	106-113
<i>Matyaqbov Toyirjon Sultanbayevich</i> XORAZM VOHASI NEOLIT DAVRI O'RTA BOSQICHI KULOLCHILIGI XUSUSIDA BA'ZI MULOHAZALAR	114-116

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna, Abduljalilov Xojiakbar Abduljalil o'g'li</i> O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA XUSUSIY SEKTORNING O'RNI VA UNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	117-122
<i>Bazarova Gulnora Gulamovna</i> O'ZBEKISTON IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHIDA SHANXAY HAMKORLIK TASHKILOTI.(UMUMIY MAQSADLAR YO'LIDAGI RIVOJLANISH).....	123-127
<i>Yadiyarova Shahnoza</i> THE ROLE OF THE MARKETING SYSTEM IN INCREASING THE COMPETITIVENESS OF LOCAL ENTERPRISES	128-135
<i>Нурмуродов Камолитдин Пирмаматович</i> НАУЧНЫЕ ВЗГЛЯДЫ К ПОНЯТИЮ ФИНАНСОВЫЕ РЕСУРСЫ	136-141
<i>Mamatqulova Muxlisa Mamirjanovna</i> O'RMON XO'JALIGINI MOLIYALASHTIRISHNING BYUDJET VA BYUDJETDAN TASHQARI MANBALAR HISOBIGA MOLIYALASHTIRILISHI	142-146
<i>Olimjonova Sexriyo Muzaffar qizi</i> TURIZM INDUSTRIYASI VA MEHMONDO'STLIK XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHDA MAHALLIY RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH	147-150
<i>Anvarova Muhsinakhon Otabek kizi</i> THE ROLE OF BIOSPHERE RESERVES AND NATIONAL PARKS IN TOURISM	151-154

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Yusupova Ranoxon Tolibjonovna</i> TECHNICAL DEVELOPMENT AS AN ETHICAL-STRATEGIC RESOURCE	155-158
<i>Adilov Zafar Yunusovich</i> MAHMUD AZ-ZAMAXSHARIYNING INSON KAMOLATI HAQIDAGI FALSAFIY QARASHLARI	159-165

<i>Xo'janova Tamara Jo'raevna</i> YANGI DAVR VA HOZIRGI ZAMON FALSAFASIDA AXBOROT URUSHLARINI O'RGANISHNING PARADIGMALARI	166-170
<i>Narziyev Zubaydillo Ibodilloevich</i> AZIZIDDIN NASAFIYNING "ZUBDAT UL - HAQOYIQ" ASARI TASAVVUF FALSAFASIGA OID MUHIM MANBA	171-175
<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> YOSHLARDA MA'NAVIY VA AXLOQIY QIYMATLAR: AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY O'RTASIDAGI TENGSIZLIKLAR VA RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	176-179
<i>Murtozayev Shahobiddin Baxriddinovich</i> UMAR SUXRAVARDIYNING "AVORIF UL-MAORIF" ASARINING IJTIMOIY-AXLOQIY TAHLILI	180-185
<i>Shamsutdinova Nigina Karimovna</i> ABU ALI IBN SINO IRFONiy QARASHLARI: «TA'BIRI MANZIL» ASARI MISOLIDA	186-190
<i>Pardayeva Marhabo Davlatovna</i> "ODAMIYLIK" TUSHUNCHASINING ZAMONAVIY KONTEKSTDA TRANSFORMATSIYASI	191-197
<i>Aripova Zulfiyaxon Solijonovna</i> SHARQ FALSAFASIDA IJTIMOIY ADOLAT TAMOYILLARI: FOROBIYNING FALSAFIY MEROSI MISOLIDA	198-203
<i>Muxtorova Tutixon</i> ZAMONAVIY DUNYODA YOSHLARNING MA'NAVIY-RUHIY BARQARORLIGINI SHAKLLANTIRISHNING FALSAFIY MASALALARI	204-211
<i>Xakimov Abdulboqi</i> YOSHLARDA MANTIQUIY VA TANQIDIY FIKRLASH QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISHDA FALSAFANING AHAMIYATI	212-216
<i>Sardorbek Jabbarov Buron o'g'li, Mirzakhmedov Abdurashid Mamasidiqovich</i> ISTE'MOLCHILIK JAMIYATIDA AHOLINING ISTE'MOL ME'YORI	217-224
<i>Taniqulov Jonibek Ashirkulovich</i> TA'LIM MADANIYATI VA UNING FALSAFIY FUNDAMENTLARI: KONSEPTUAL YONDASHUVLAR, GNOSEOLOGIK ILDIZLAR VA AKSIOLOGIK TAHLIL	225-229
<i>Бердалиева Севара Дамировна</i> СПОСОБЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТРУДОВ АЛЛАМА ЮСУФА ХОСА ХАДЖИБА В РЕШЕНИИ СОВРЕМЕННЫХ ЭТИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ	230-234
<i>Хушбоков Ойбек Уралович</i> СОВРЕМЕННАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОНЦЕПТОСФЕРА УЧИТЕЛЯ В НОВОМ УЗБЕКИСТАНЕ	235-239
<i>Fayziyev Xurshid Jumayevich</i> VOLTER DAVRIDA FRANSIYADA MA'NAVIY MIHITNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	240-244
<i>Muxiddinova Hakimaxon G'ulomovna</i> EKOLOGIK TAFAKKUR VA YASHIL IQTISODIYOT – UCHINCHI RENESSANSNING YANGI FALSAFIY PARADIGMASI SIFATIDA	245-250

<i>Zokirov Mirzo</i> MAMLAKATLARNING TANAZZUL VA TARAQQIYOTINI BELGILOVCHI IJTIMOIY-FALSAFIY OMILLAR	251-255
--	---------

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Jo'rayev Nabi Narziyevich</i> O'ZBEK MILLIY LINGVOMADANIYATINING QADIMIYLIK VA ZAMONAVIYLIK ASOSLARI	256-262
<i>Eshtuhtarova Bibigul Bektoshevna</i> PRAGMATICS OF GENDERED COMMUNICATION IN ENGLISH	263-267
<i>Zaripova Matluba Kulfidinovna</i> GRAMMATICAL MEANS OF EXPRESSING PEJORATION IN UZBEK AND RUSSIAN	268-271
<i>Sayipova Dilobar Raximovna</i> ADABIYOT FANIGA OID KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA MUSTAQIL TA'LIM TOPSHIRIQLARINING AHAMIYATI	272-275
<i>Soibova Gulchiroy Bakhtiyorjon qizi</i> TRANSLATION ISSUES IN THE GENERAL AND SPECIFIC OCCURRENCE OF THE HORSE IN ENGLISH AND UZBEK CULTURES	276-281
<i>Zokirova Shaxzoda Nodirjon qizi</i> TELEVISION AS A RHETORICAL ARENA: THE MANIFESTATION OF CLASSICAL RHETORICAL CANONS IN MODERN TV GENRES	282-288
<i>Abdujalilova Ruxshona Abdug'afforzoda</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA KRIMINALINGVISTIK BIRLIKLARNING SHAKLLANISHINING GRAMMATIK XUSUSIYATLARI	289-293
<i>Abduraximova Feruza Boxadirovna</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA OT YASOVCHI QO'SHIMCHALARNING QIYOSIY TAHLILI	294-300
<i>Jalolova Feruza Normurodovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK XALQ ERTAKLARINING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI	301-305
<i>Ahrorova Nigina Anvarovna</i> MIFOLOGIK TASAVVURLAR MUAYYAN VOQELIK MOHIYATI	306-309
<i>Razikov Baxtiyor Kosimovich</i> MEMLAR TILIDAGI NEOLOGIZM: QOIDABUZARLIKMI YOKI INNOVATSIYAMI? O'ZBEK RAQAMLI DISKURSI MISOLIDA	310-314
<i>Kutbiddinova Nazokatkhon Dovudkhon qizi</i> GENDER-BASED DIFFERENCES IN THE USE OF PHRASEOLOGISMS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	315-319
<i>Nazarova Sabrina Zafarjon qizi</i> YOZMA NUTQDAGI GRAMMATIK BUZILISHLAR: AGRAMMATIK DISGRAFIYANING LINGVISTIK VA NEYROPSIXOLOGIK ASOSLARI	320-323
<i>Ёлдашалиева Мадина Зиёджон кызы</i> ЖЕНСКОЕ СЧАСТЬЕ КАК ПРИНЯТИЕ ЛЮБВИ И ЗАЩИТЫ В ПОВЕСТИ ЧИНГИЗА АЙТМАТОВА «ТОПОЛЁК МОЙ В КРАСНОЙ КОСЫНКЕ»	324-326

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Salimova Diyoraxon Baxtiyorjon qizi</i> HAVO TRANSPORTIDA TASHUVCHI JAVOBGARLIGINING NAZARIY DOKTRINASI	327-333
<i>Abdullayev Rustam Kaxramanovich</i> JINOYATLARNI TERGOV QILISHDA RAQAMLI DAKTILOSKOPIYANING IMKONIYATLARI	334-339
<i>Давронов Атобек Равшанович</i> ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК ВСПОМОГАТЕЛЬНЫЙ СУБЪЕКТ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА: ДОКТРИНАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ	340-349
<i>Eshturdiyeva Farangiz Baxodir qizi</i> O'ZBEKISTONDA HUQUQ IJODKORLIGI SIYOSATI: STRATEGIK PRINSIPLAR VA ULARGA YANGICHA NAZARIY YONDASHUV	350-355
<i>Исламов Самандар Олимжон угли</i> ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ КРИПТО-АКТИВОВ В СТРАНАХ СНГ: АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ	356-363
<i>Uteniyazov Keulimjay Kuanyshbayevich</i> AYBLOV TUSHUNCHASI, TURLARI VA UNING JINOYAT-PROTSESSUAL HUQUQ TIZIMIDAGI O'RNI	364-370
<i>Ikramov Abrorbek Kamoliddinovich</i> ASSOZ BOYISH NATIJASIDA VUJUDGA KELGAN MAJBURIYATLAR	371-375
<i>Muxitdinova Firuza, Saidakamal Mamasoliyev</i> ZAMONAVIY AXBOROT MAKONIDA INSON HUQUQLARINI HIMOYA QILISHNING XALQARO-HUQUQIY ASOSLARI	376-380
<i>Бахриддинова Бехруза Бахриддиновна</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНЫХ ПОДХОДОВ К СОВРЕМЕННОМУ ПОНИМАНИЮ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА	381-388
<i>Axmedov Dilshod Baxramovich</i> MA'MURIY SUDLARDA PROKUROR ISHTIROKINI SAMARALI TA'MINLASHNING AMALIY MASALALARI	389-394
<i>Shodmonov Farrux Fayzullo o'g'li</i> DAVLAT BOSHQARUVIDA TRANSCHEGARAVIY SUVLARDAN FOYDALANISHNING SAMARALI TIZIMINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	395-401
<i>Bozorov Ulug'bek</i> TEXNIKA YO'NALISHI OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TALABALARNI KASBIY-HUQUQIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH MODEL I	402-407
<i>Nurullayeva Djamilya Sayfiyevna</i> O'ZBEKISTONDA SPORT TASHKILOTLARINING HUQUQIY MAQOMI VA ULARNING MOLIVAVIY MUSTAQILLIGI	408-413
<i>Reymbayeva Guldaulet Kurbanbayevna</i> TURIZM XIZMATI SOHASIDA ISTE'MOLCHI HUQUQLARINI HUQUQIY TA'MINLASH MUAMMOLARI VA ISTIQBOLLARI	414-420

<i>Shirinqulov Baxtiyor Iftixor o'g'li</i> MEHNATNI MUHOFAZA QILISH QOIDALARINI BUZISH JINOYATLARINI TERGOV QILISHDA KO'ZDAN KECHIRISH TERGOV HARAKATINI O'TKAZISHNING TAKTIK XUSUSIYATLARI	421-428
<i>Salomov Xumoyun</i> OMMAVIY-HUQUQIY MUNOSABATLARDA QONUNIYLIKNI TA'MINLASHDA PROKURATURA ORGANLARINING AHAMIYATI	429-433
<i>Kakhramonova Aziza</i> THE PRINCIPLE OF INTERNATIONAL LAW ENSURING THE RIGHT OF A CHILD TO LIFE, SURVIVAL AND DEVELOPMENT AND ITS ESSENCE	434-437
<i>Xoliqova Gavhar Ramazon qizi</i> XALQARO XUSUSIY HUQUQDA ALIMENT MAJBURIYATLARINI TARTIBGA SOLISHNING KOLLIZION MASALALARI	438-444
<i>Sharipov Firdavs Xolnazarovich</i> OLIY MAJLIS QONUNCHILIK PALATASINING QONUN IJODKORLIGI FAOLIYATIDA AYRIM YORDAMCHI TUZILMALARNING ISHTIROKI	445-450
<i>Nugmanov Nugman Abdullayevich, Nizomova Nastarin Vladimirovna</i> PARTICIPATION OF WOMEN IN SHAPING THE DIGITAL LEGAL SPACE	451-456
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Djamaldinova Shaxlo Obloberdiyevna</i> TIBBIYOT OLIYGOHI TALABALARINI EMOTSIONAL VA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHGA YO'NALTIRILGAN METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	457-462
<i>Nabiullin Rishat Xismatullovi, Raxmonov Azizbek Abdullajonovich</i> XORIJDA KORPORATIV SPORTNI RIVOJLANTIRISH VA O'ZBEKISTONDA XORIJ TAJRIBASINI JORIY ETISH	463-468
<i>Xudayberganov Otabek Erkinovich</i> BASKETBOL VOSITALARI VA MUAMMOLI O'QITISH USULLARI YORDAMIDA JISMONIY MADANIYAT FAKULTET TALABALARINING KASBIY KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH	469-474
<i>Nishonova Dilafruz</i> O'QUVCHILARDA IQTISODIY MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI	475-480
<i>Davletyarova Laylo Baxodirovna</i> YENGIL ATLETIKADA TRENERLIK FALSAFASINI RIVOJLANISHI	481-486
<i>Madrahimov Alisher Maxammadibroximovich</i> O'RTA MAKTAB O'QUVCHILARI O'RTASIDA ZO'RAVONLIK PROFILAKTIKASINI YANADA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	487-493
<i>Шавилова Наталья Сергеевна</i> ПРИМЕНЕНИЕ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА: ВЛИЯНИЕ НА МОТИВАЦИЮ И КАЧЕСТВО ОБУЧЕНИЯ	494-500
<i>Nosirov Murod Zakirovich, Jonibekova Sevara Dilmurod qizi</i> FIZIK JARAYONLARNI KOMPYUTERDA MODELLASHTIRISH ORQALI TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH	501-508

<i>Mattiyeva Feruza Begmatdulabovna</i> ZAMONAVIY LINGVODIDAKTIK YONDASHUVLAR ASOSIDA TARJIMA DARSLARINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH	509-515
<i>Qarshiboyeva Maftuna Komiljon qizi</i> RAQAMLI MUHITDA O'SMIR YOSHDAGI BOLALARNING ESTETIK EHTIYOJLARINING SHAKLLANISHI	516-519
<i>Usmonqulov Jo'rabek Erkin o'g'li, Kubayiva Sarvinoz Asrorbek qizi</i> TALABALARNING KASBIY MAHORATINI RIVOJLANTIRISHDA MUSTAQIL TA'LIMNING O'RNI VA AHAMIYATI	520-525
<i>Xayitova Dilovar Ismat qizi</i> STEAM INTEGRATSIYASI ORQALI AXBOROT-PROTSESSUAL TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING SAMARALI YO'LLARI	526-532
<i>Soliyeva Muqaddas Nurnazarovna</i> THE EFFECTIVENESS OF TASK-BASED LANGUAGE TEACHING (TBLT) IN UZBEK CLASSROOMS	533-537

Received: 15 September 2025

Accepted: 1 October 2025

Published: 10 October 2025

Article / Original Paper

INCREASING THE EFFICIENCY OF TRANSLATION LESSONS BASED ON MODERN LINGUISTIC APPROACHES

Mattiyeva Feruza Begmatdulabovna

Samarkand branch of ISFT Institute

Assistant of the Department of Philology and Language Teaching

Abstract. Macro-level approaches in the process of simultaneous translation determine the general tasks of the translator and the effectiveness of the entire translation system. At the macro level of simultaneous translation, the main emphasis is on the global requirements of the demand and the successful establishment of intercultural communication. At the micro level of simultaneous translation, translators conduct practical training aimed at quickly and accurately translating each word or phrase. Simultaneous translation is a process that focuses on speed, accuracy and success, and is carried out at the global, technological and individual levels. Consecutive translation is a process that focuses on the accuracy and consistency of the process, translation carried out by memorizing and dividing speech into parts, and is used in individual and medium-sized communications.

Keywords: consecutive translation, simultaneous translation, micro, meso, macro, thinking, hearing.

ZAMONAVIY LINGVODIDAKTIK YONDASHUVLAR ASOSIDA TARJIMA DARSLARINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Mattiyeva Feruza Begmatdulabovna

ISFT instituti Samarqand filiali

Filologiya va tillarni o'qitish kafedrasasi assistenti

E-mail: feruzamattiyeva@gmail.com

Annotatsiya. Sinxron tarjima jarayonida makro darajadagi yondashuvlar, tarjimonning umumiy vazifalari va butun tarjima tizimining samaradorligini aniqlaydi. Sinxron tarjimaning makro darajasida asosiy e'tibor talabning global talablari va madaniyatlararo aloqalarning muvaffaqiyatli o'rnatilishiga qaratiladi. Mikro darajadagi sinxron tarjima jarayonida tarjimonlar har bir so'z yoki iborani tezda va to'g'ri tarjima qilishga qaratilgan amaliy mashg'ulotlar o'tkazadilar. Sinxron tarjima — bu jarayonning tezlikka, aniq va muvaffaqiyatli o'tkazilishiga e'tibor qaratiladi, bu jarayon global, texnologik va individual darajada amalga oshiriladi. Ketma-ket tarjima – bu jarayonning aniq va izchil bo'lishiga, nutqni yodlash va qismlarga ajratish orqali amalga oshiriladigan tarjimaga qaratilgan bo'lib, individual va o'rta miqyosdagi muloqotlarda qo'llaniladi.

Kalit so'zlar: ketma-ket tarjima, sinxron tarjima, mikro, mizo, makro, fikrlash, eshitish.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I10Y2025N86>

Kirish. Tarjimani sinxron va ketma-ket tarjima metodlarini makro, mizo va mikro darajalarida ifodalash quyidagicha ko'rinishga ega bo'lishi mumkin:

Sinxron tarjima – sinxron tarjima jarayonida makro darajadagi yondashuvlar, tarjimonning umumiy vazifalari va butun tarjima tizimining samaradorligini aniqlaydi. Bu darajada sinxron tarjima jarayoni xalqaro aloqalar, diplomatik muloqotlar, konferensiyalar va boshqa katta miqyosdagi tadbirlarni qo'llab-quvvatlash uchun zarurdir. Sinxron tarjimaning makro darajasida asosiy e'tibor talabning global talablari va madaniyatlararo aloqalarning

muvaffaqiyatli o'rnatilishiga qaratiladi; sinxron tarjima mizo darajasi, asosan, tarjima jarayonida ishlatiladigan texnik vositalar va metodlarga oid. Bu darajada talabalar yoki mutaxassislar real vaqt rejimida tarjima qilish ko'nikmalarini o'rganadilar. Sinxron tarjimonlar matnni tez va aniq tarjima qilish, texnik vositalardan foydalanish, masalan, audio-visual texnologiyalarni, tarjima dasturlarini va boshqalarni integratsiya qilish orqali o'z faoliyatlarini boshqaradilar; mikro darajasi tarjimonning til va nutqni qabul qilish, anglash, yodlash va tezkor tarzda tarjima qilish jarayonlariga qaratiladi. Bu darajada tarjimonning individual qobiliyatlari va tez fikrlash, eshitish, mantiqiy tahlil qilish ko'nikmalari muhimdir. Mikro darajadagi sinxron tarjima jarayonida tarjimonlar har bir so'z yoki iborani tezda va to'g'ri tarjima qilishga qaratilgan amaliy mashg'ulotlar o'tkazadilar.

Ketma-ket tarjima makro darajada: ketma-ket tarjimaning makro darajasi, sinxron tarjima kabi, tarjima jarayonini umumiy tuzilmasi va muloqotdagi o'rni bilan bog'liq. Ketma-ket tarjima ko'pincha kichikroq miqyosdagi tadbirlar, ya'ni uchrashuvlar, muzokaralar va boshqa yakka tilda amalga oshiriladigan muloqotlarda qo'llaniladi. Bu darajada, tarjimaning sifatini ta'minlash uchun tarjimonlar o'rtasidagi o'zaro aloqalar va har bir jumlaning ma'nosi to'liq anglab yetishi juda muhimdir; ketma-ket tarjimadagi mizo daraja, asosan, tarjimonning nutqini yodlash, tuzish va tarjima qilish jarayonlarini boshqarish bilan bog'liq. Bu jarayonda tarjimonlar nutqni qismlarga ajratib, har bir qismini tarjima qiladilar. Mizo darajada, tarjimonlar taqdimotlar, konferensiyalar yoki suhbatlar davomida nutqni izchil tarzda, lekin vaqti -vaqti bilan to'xtab, o'z vaqtida va sifatli tarzda tarjima qilishga mas'uldirlar; mikro darajada ketma-ket tarjima jarayoni individual tarjimonning nutqini eshitish, o'zlashtirish va tarjima qilish qobiliyatlariga bog'liq. Bu darajada, tarjimonlar bir vaqtning o'zida nutqni qabul qilish, qismlarga ajratish va so'zma-so'z tarjima qilish uchun zarur bo'lgan tezlikda ishlatiladi. Mikro darajaga taalluqli qismda, tarjimonlar tarkibiy o'zgarishlar kiritish (yoki shunchaki ma'no to'g'ri ifodalash uchun) zarur bo'lishi mumkin.

Adabiyotlar sharhi. O'zbekistonda tarjimonlik faoliyatining rivojlanganligi, shuningdek, tarjima nazariyasi va amaliyotini o'rganuvchi oliy o'quv yurtlari mavjudligiga qaramay yurtimizda hali tarjimonlik maktabi shakllanmagan. Bugungi kunda endi rivojlanib kelayotgan o'zbek tarjima maktabiga O'zbekiston olimlari O.Mo'minov, N.Qambarov, J.Sharipov, I.To'xtasinov, E.Muratova, G.Ermuhamedovalar katta hissa qo'shdilar [1].

XII-XVI asrlari Hirotda tarjimashunoslik maktabining rivojlanish davri hisoblanadi; bu davrda "Tafsir al-Jalalayn" (Jaloliddin Sayyid va Jaloliddin Mahalliy), "Al-Burhan fi Ilm al-Mantiq" (Fahreddin al-Razi) kabi asarlar arab va fors tillariga tarjima qilingan.

XVI-XVIII asrlarda Qashg'arda tarjimashunoslik markazining vujudga kelishi va faoliyat yuritgan davri hisoblanadi; bu davrda "Qur'on", "Bustan" va "Gulistan" (Sa'diy Sherozi), "Al-Muqaddimah" (Ibn Xaldun) kabi asarlar arab, turk va fors tillariga tarjima qilingan.

XIX-XX asarning boshlari Turkistonda tarjimonlik maktabining rivojlanishi; bu davrda "Al-Kitab al-Shifa" (Ibn Sino), Pushkinning "Yevgeniy Onegin", Tolstoyning "Anna Karenina" va "Hojin va oxirgi" kabi asarlar tarjima qilingan.

XX asrning boshlarida ma'rifatparvar Fitrat, Sadriddin Ayni, Muhammadjon Buxoriy, Abdulla Qodiriy, Erkin Vohidov kabi tarjimonlar tarjimonlik faoliyatiga o'z hissasini qo'shgan [2].

Jeneva maktabi. Ketma-ket tarjimada va kursiv yozish bo'yicha katta tajribaga ega bo'lgan tarjimashunoslik maktablari orasida Jeneva tarjimonlik maktabi (JTM) e'tiborga

loyiqdir, chunki u dunyodagi eng qadimiy akademik maktabi bo'lib, bo'lajak mutaxassislariga ta'lim va tarbiya beradi. U 1941-yilda tashkil etilgan bo'lib, JTM da ishlagan o'qituvchilari uning birinchi bitiruvchilari bo'lgan Jan Gerbert, Jan-Fransua Rozan, keyinchalik Jerar Ilgue kabi olimlar maktabning ilk o'quvchilari edi [3].

Muallif ketma-ket tarjima qilish jarayonini uch bosqichga ajratadi: 1-bosqich tushunish, 2-bosqich uzatish, 3-bosqich takrorlash, shuningdek, ketma-ket talqin qilishda kursiv yozishning muhimligini ta'kidlash, tarjimonlar eslatma olishda foydalanishi lozim bo'lgan ba'zi belgilarni taklif qiladi [4].

Jan-Fransua Rozan o'zining kursiv yozuvga bag'ishlangan va 1956-yilda nashr etilgan "Mukofot" nomli amaliy qo'llanmasida qayd etishning yettita asosiy tamoyilini foydalanish lozimligini ishlab chiqdi [5]. Muallif nemis tilida iloji boricha ko'proq qayd qilishni tavsiya qilgan, shuningdek, tarjimonga matn mazmunini, ma'nosini tarjima qilishni, so'zma-so'z tarjima qilmaslikni maslahat bergan [6]. Keyinchalik R.Minyar-Beloruchev, X.Matyshek kabi mualliflar Rozan ijodidan ilhomlanganlar [7].

Parij maktabi. Parij tarjimonlik maktabi faoliyati diqqat markazida bo'ladi. U 1953-yilda birinchi fransuz tarjimonlar universiteti (FTU) tashkil etilganda, tarjimon tayyorlashning o'z nazariyasini, shuningdek, kursiv yozuv nazariyasini ishlab chiqqanida paydo bo'lgan.

Tarjimonlik sohasidagi salmoqli hissa qo'shgan shaxs Danika Seleskovich FTU ni yaratish tashabbuskorlaridan biri bo'lgan. D.Seleskovich og'zaki tarjimada ma'no nazariyasini ishlab chiqdi, shuningdek, umumiy ma'no va alohida so'zlarning ma'nosi o'rtasidagi farqni ta'kidlaydi [8].

Rus maktabi. Tarjima faoliyatidagi muammoni nazariy va amaliy jihatdan rivojlantirishga rus tarjima maktabi vakillari muhim hissa qo'shdilar. Ikkinchi jahon urushidan keyin professional tarjimon va tarjimonlarni tayyorlash boshlandi. Tarjimonlik sohasidagi taniqli mutaxassislar – professional tarjimonlar va o'qituvchilar jamlangan ikkita muhim institut yaratildi [9]. Ushbu institutlarning bitiruvchilari G.Chemov, R.Minyar-Beloruchev, V.Komissarov, A.Shveytser va boshqalar [10].

Og'zaki tarjimani ikki tilli muloqot faoliyati deb hisoblaydilar va buning muqarrarligiga e'tibor qaratadi. Aynan shu ma'lumotlar o'zgaras bo'ladi. Shunda tarjimon asl matnni o'zgartiribgina qolmay, asosan o'zgaras ma'lumotni qoldiradi va unga e'tibor qaratadi [11]. R.K.Minyar-Beloruchev o'z kasbiy faoliyatida ketma-ket tarjima nazariyasi va metodologiyasini, shuningdek, kursiv yozuvni to'liq o'rganadi. J.burt va J.F.Rozanning kursiv yozuv tamoyillari bilan batafsil tanishadi va keyinchalik bu tamoyillarni ishlab chiqadi va o'zgartiradi [12]. U o'zining "Recordings in the Consecutive Translation" nomli buyuk asarida ketma-ket tarjimaning shakllariga tuxtalib o'tadi: 1) tushunish va tahlil qilish bilan faol tinglash, 2) ma'lumotni xotirada saqlash va qayd qilish, 3) eshitilgan narsani transkripsiya qilish va xabarni og'zaki takrorlash. Ketma-ket tarjimaga qiziqqan boshqa rusiyabon mualliflar A. Kuzakin va S.Spirinlarning tadqiqotlarini eslatib o'tish maqsadga muvofiq [13], ular kursivni faqat alohida vosita sifatida emas, balki tarjimonning o'zi tomonidan belgilanadigan, ma'lumotlarning faqat asosiy qismlarini yozib qo'yadigan moslashuvchan vosita sifatida qaraydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda tarixiy-tahliliy usul qo'llanildi. Arxiv manbalari, ilmiy ekspeditsiyalar hisobotlari, jamiyatning rasmiy nashrlari va zamonaviy tarixshunoslik

adabiyotlari o'rganildi. Taqqoslash va tizimlashtirish usullari orqali jamiyat faoliyatining ilmiy va amaliy jihatlari aniqlab berildi.

Tahlil va natijalar. Sinxron tarjima — bu jarayonning tezlikka, aniq va muvaffaqiyatli o'tkazilishiga e'tibor qaratiladi, bu jarayon global, texnologik va individual darajada amalga oshiriladi.

Ketma-ket tarjima – bu jarayonning aniq va izchil bo'lishiga, nutqni yodlash va qismlarga ajratish orqali amalga oshiriladigan tarjimaga qaratilgan bo'lib, individual va o'rta miqyosdagi muloqotlarda qo'llaniladi.

Har ikkala tarjima metodining makro, mizo va mikro darajalari ularning samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, tarjimon tilni bilishi, tezkor fikrlashi va amaliyotda doimiy mashq qilishini talab qiladi.

Shu o'rinda tadqiqotimizda bir xil tarjimon barcha nutqlarni chet tilidan ona tiliga, ona tilidan esa chet tiliga tarjima qiladigan tarjima turlaridan biri bo'lgan ketma-ket va ikki tomonlama tarjimaga e'tibor qaratamiz. Ikki tomonlama tarjima ko'rgazmalar, forumlar, muzokaralar, bayram oqshomlari, katta tadbirlarda va delegatsiyalar tashrif buyurganda, kichik seminarlar va til to'garaklarida, xarid qilish va shahar bo'ylab sayr qilish, Whatsapp orqali muloqotlari va imo orqali ovoqli qo'ng'iroqlarda foydalaniladi.

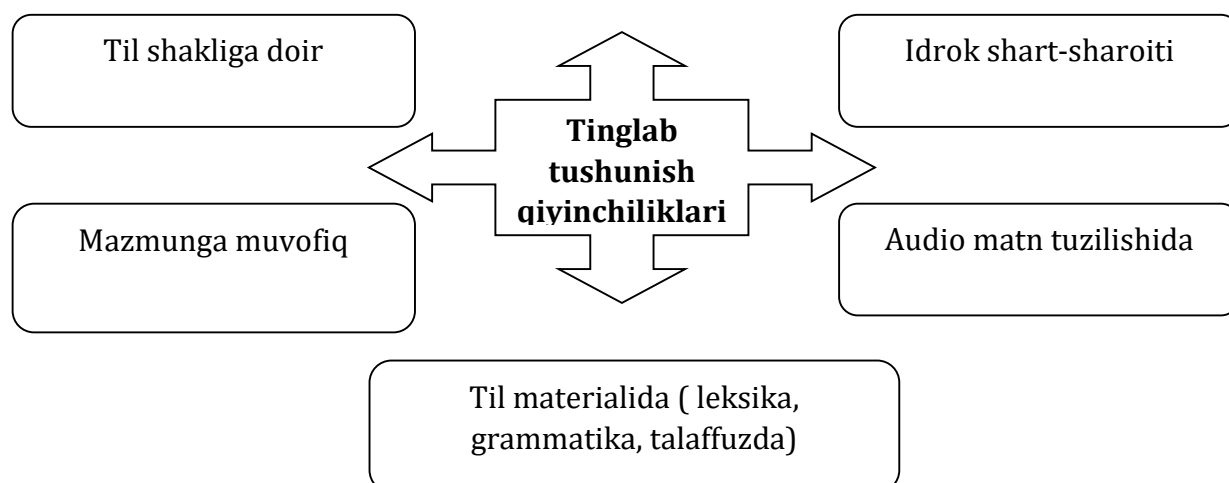
Demak, ikki tomonlama tarjima ikki yo'nalishda galma-gal olib boriladigan suhbatning ketma-ket tarjimasi bo'lib, bu yerda bir tildan ikkinchi tilga o'tish mexanizmini o'zlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ketma-ket tarjima alohida – alohida qilib amalga oshiriladi, ba'zan tarjima tezlikni ham talab etadi. Bu shuni anglatadiki, ong, xuddi tinglash va yozish zarurati bilan ikkiga bo'linadi. Shuningdek, tarjimondan o'zini sahnadagidek tuta olish, e'tibor markazida bo'lish qobiliyati talab etiladi. Imkoniyat bo'lsa, vaqtni tejash uchun bunday nutqlar oldindan tarjima qilinadi. Ikki tomonlama tarjima ko'pincha uyda, ishda, norasmiy uchrashuvlarda muloqot qilishda foydalaniladi. Tarjimondan atrof-muhitda oqilona harakatlanish, tezkor javob berish, nutq odobini bilish, shuningdek, umumiy bilimni talab etadi. Dissertatsiya ishim sinxron va ketma-ket tarjimaga bog'liqligi sababli, biz turli tarjimashunoslik bilan shug'ullanuvchi maktab a'zolarining ketma-ket tarjima talqiniga e'tibor qaratibgina qolmasdan balki ko'zga ko'ringan ketma-ket tarjimonlar faoliyatini ham o'rganishni zarur deb hisoblaymiz. Shuni ham ta'kidlash kerakki, biz nemis tilidan ona tiliga va aksincha, ikki tomonlama tarjimani ko'rib chiqsak ham, biz ko'proq rus tilida o'qitiladigan auditoriyalarga e'tiborimizni o'ziga qaratadi. Shuni ta'kidlash kerakki, atamaning mavjud ta'riflari va talqinlari asosida biz "ketma-ket ikki tomonlama tarjima" so'ziga quyidagicha fikr bildirdik- bunda tarjimon maqsadli tilga tarjima qilgandan keyin tarjima qiladigan talqinning bir turi ma'lum bir fikrni ifodalovchi, tilning grammatik qoidalariga rioya qilgan holda va zarur kognitiv ma'lumotlarni, nutqiy holatni saqlagan holda, tarjimon barcha tarjima qobiliyatlariga ega bo'ladi. Shuni ta'kidlab o'tish joizki, ketma-ket va sinxron o'xshash va turli xususiyatlarga ega. Biz ularni tarjima qilingan matnning mikro, mizo va makro darajalari orqali aniqladik (1-jadval va 1-rasmga qarang).

1-jadval

Tarjima sifatini baholash darajalari (mikro, mezo va makro darajalar) orqali ketma-ket va sinxron tarjimaning xususiyatlari)

Ketma-ket tarjima	Sinxron tarjima
Tarjimonning bunday usulida tarjimon katta hajmdagi matnni ko'p soatlar davomida yodlab olishi, undan aytilgan gapning ma'nosini to'g'ri yetkazishi, nutq savodxonligi va madaniyati, ixchamligi va fikrini aniq ifodalay olishi talab etiladi. Tarjimonning lug'atlar va boshqa mavjud vositalardan foydalanishga vaqti yo'q. U imkon qadar tezroq ovoz chiqarib aytilgan materialni tahlil qilishi va matnni takrorlashi, asl nusxaga iloji boricha mos keladigan atamalar, so'zlar va iboralarni tanlashi kerak. Bu sohada faoliyat yurituvchi mutaxassislar aytilgan gapning ma'nosini to'g'ri, lo'nda, aniq va malakali ifodalay olishi kerak. Bundan tashqari, bu har ikki tomon uchun ham tushunarli, shuning uchun yaxshi artikulyatsiyaga ega bo'lgan mutaxassislar qabul qilinadi. Va nihoyat, tarjimon yaxshi xotiraga ega bo'lishini talab qiladi, chunki u katta matnlarni yodlashi kerak.	Sinxron tarjima maxsus jihozlar yordamida amalga oshiriladi: quloqchin va mikrofondan foydalangan holda tarjimon joylashgan stend, tinglovchilar uchun qabul qilinadi. Sinxron tarjima odatda yirik xalqaro konferensiyalar, siyosiy sammitlar, iqtisodiy forumlar va hokazolarda talab qilinadi. Tarjima qilingan matn segmentlarining har birining kontaktsizligi xarakterlidir. Tarjimon tarjima qilgan nutqida bundan keyin nimalar muhokama qilinishini oldindan bilish imkoniga ega emas. Yuqoridagi iboralarning har biri alohida talqin qilinishi kerak.

Aniq farqlar mavjudligiga qaramay (vaqt omili, materialning teng bo'lmagan segmentlari, shuningdek, tillararo muloqot qatnashchilari bilan bog'lanish xarakteri), tarjima bir-biri bilan o'zaro ta'sir qilishi lozim.

1-rasm. Tinglab tushunish qiyinchiliklari

Shuni ham ta'kidlash kerakki, ketma-ket tarjima jarayonida chet (nemis) tilini o'rganish va bilish o'zaro yaqin tushuncha va shu sababli sinxron tarjimani o'qitish metodikasi xorijiy tillarni o'qitish metodikasi bilan o'zaro bog'liq. Chet tillarni o'qitish metodikasi, rus olimi

M.Lyaxovitskiy ta'kidlaganidek, "ta'limning maqsad va mazmuni, qonuniyatlari, vositalari, usullari va tizimlarini o'rganuvchi, shuningdek, o'qitish va tarbiya jarayonlarini o'rganuvchi chet tili asosidagi fandir. Rus tadqiqotchisi I.Chironova metodologiyada nisbatan mustaqil pedagogika fanini mavjudligini ko'radi va uni obyekt chet tilida o'quvchilarning kommunikativ faoliyatini o'rgatish jarayonining qonuniyatlari, shuningdek, har tomonlama rivojlangan ta'lim va tarbiyaning xususiyatlari chet tili vositasidagi shaxs deb hisoblaydi.

Ta'kidlab o'tish joizki, "hozirgi kunda jahon andozalari darajasidagi tarjimonlar tayyorlash bilan shug'ullanuvchi yetakchi ilmiy markazlar fanning quyidagi ustuvor yo'nalishlari bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borishmoqda: tarjimon duch kelayotgan madaniy qiyinchiliklarning oldini olish yo'llari va usullarini ishlab chiqish; tillar madaniyatida ekvivalent so'zlarning tarkibi, ularning polisemantik so'zlardan farqi, "ekvivalentlik" va "variativlik", "ekvivalentlik" va "adekvatlik" tushunchalari o'rtasidagi munosabat, ularning tipologiyasi, leksik birliklari, shakllanish yo'llari va usullarini shakllantirish va ekvivalent bo'lmagan so'zlarni o'g'irish, tarjimadagi nomuvofiqlik, grammatik qiyinchiliklar, qo'llanilgan transformatsiyalar, ixtisoslashtirilgan xorijiy adabiyotlarga tushuntirishlar, sharhlar, tarjima nashridan foydalanish".

Qazondek qaynab ush savdo pishurdim

Nizomiy bolidan halvo pishurdim ...

Ma'nosi: Tarjima qilishning dastlabki ko'rinishi, tarjimon asosiy matn bilan bir qozonda aralashmaguncha, qaynab u bilan bir tusga kirmaguncha san'at paydo bo'lmaydi. Ya'ni demak, asosiy matn bilan "qaynash", ya'ni uni har taraflama bilish, tushunish, egallash, bu — tarjimaning birinchi eng muhim ko'rinishi deb Qutb shuni juda topib aytgan. Unga ijodiy yo'l bilan amal qilgan. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, umuman olganda, tarjima hayotning ko'p sohalarini qamrab oladigan ko'p qirrali faoliyat bo'lib, u faqat bittasini almashtirishni emas, balki ma'lumotlarni chuqur tahlil qilishni, ko'plab mantiqiy va og'zaki operatsiyalarni amalga oshirishni talab qiladi. Tarjima shaxslar va madaniyatlarni, mamlakatlar va davlatlarni birlashtiradi. Shuning uchun ham "tarjima" tushunchasini to'g'ri tushunish lozim.

Xulosa qiladigan bo'lsak, tarjimon nutqning eng muhim g'oyalarini ifodalashi, fe'llarning zamonlariga asosiy e'tibor berishi, ikkinchi darajali ma'no sifatlarining nisbiy ahamiyatini aniqlashi va asl ma'noni ko'rsatish uchun ahamiyatsiz bo'lgan narsalarni ifodalamasligi lozim.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Muminov O.A Guide to Consecutive Translation // T.: Tafakkur Bo'stoni, 2013.
2. Herbert J. Manuel de l'interprète: Comment on devient l'interprète de conférences [Текст] / J. Herbert. - Genève, 1952. -113 p. 10. Lederer, M. Apprendre à préparer un sujet technique / M. Lederer // Interpréter pour traduire. - Paris: Didier Érudition, 2001. – 229 P.
3. Herbert J. Manuel de l'interprète: Comment on devient l'interprète de conférences [Текст] / J. Herbert. - Genève, 1952. -113 p. 10. Lederer, M. Apprendre à préparer un sujet technique / M. Lederer // Interpréter pour traduire. - Paris: Didier Érudition, 2001. – 229 P.
4. Herbert J. Manual del Intérprete. P.: Librairie de Universite Georg, 1970, 77 P. В Efforts and Models in Interpreting and Translation research, John Benjamins publishing company, 2008.
5. Rozan J. F. Note-Taking for Consecutive Interpreting // Krakow: Tertium, 2002. P. 51.
6. Rozan J. F. Note-Taking for Consecutive Interpreting // Krakow: Tertium, 2002. P. 51.

7. Matyssek H. Handbuch der Notizentechnik für Dolmetscher. D.: Groos Edition Julius, 2013, P. 42.
8. Seleskovitch D. L'interprete dans les conferences internationales (problemes de langage et de communication) [Текст] / D. Seleskovitch. - P.: Minard, 1998. - P. 261.
9. Вишняускене Д., Лечицкая Ж. Концепция формирования переводческой компетенции при обучении переводу технической литературы // Studies about languages. - М.: 2009. - № 15. - С.30.
10. Мильруд Р.П. Методика преподавания английского языка. English Teaching Methodology. Учебное пособие для вузов. - М.: Дрофа, 2005. -208-256 б.
11. Мильруд Р.П. Методика преподавания английского языка. English Teaching Methodology. Учебное пособие для вузов. - М.: Дрофа, 2005. -208-256 б.
12. Rozan J. F. Note-Taking for Consecutive Interpreting // Krakow: Tertium, 2002. P. 51.
13. Максютина О.В. Педагогическая оценка переводческой компетенции // Вестник ТГПУ, 2009. - № 10. - С. 208.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 10 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).